

Тетяна Шляхова: «Кожна вистава – це урок»

Тетяна Шляхова і Богдан Бенюк у виставі «Річард III» Вільяма Шекспіра. Режисер Автанділ Варсімашвілі. Київський Національний театр імені Івана Франка.

Тетяно, цьогоріч набігає 20 років, як ви працюєте в Театрі імені Івана Франка. Це для вас великий чи малий період роботи? Що змінилося за цей час у вас як у людині, у вашому ставленні до професії, світогляді?

– 20 років – достатньо багато. Це відчувається і в особистому плані, і в творчому. За цей час я стала мамою. Наша з Олексієм донька певний період потребувала багато уваги і часу, тож я усю себе віддавала їй. Щодо театру, то і час змінюється, і люди в театрі – актори, режисери, керівники... Багато хто пішов, на жаль. Але, мені здається, що все якось рухається в правильному напрямку.

Тетяна Шляхова – акторка театру і кіно, заслужена артистка України. Народилася в селищі Городенка Івано-Франківської області. 2001 року закінчила КДІТМ ім. І. Карпенка-Карого й відтоді працює в Національному театрі ім. І. Франка. Дебютувала в ролі Зосі у виставі «Мама, або Несмачний витвір на дві дії з епілогом» за п'єсою Станіслава Віткевича (режисер Збігнєв Наймола). Ролі: Божевільна в «Царі Едіпі» Софокла (Роберт Стурра), Ліза в «Братах Карамазових» Федора Достоєвського (Юрій Одинокій), Лаура в «Скляному звіринці» Теннессі Вільямса (Тетяна Аркушенко), Карін в «Еріку XIV» Августа Стріндберга (Станіслав Мойсєєв), Леді Анна в «Річарді III» Вільяма Шекспіра (Автанділ Варсімашвілі), Бланш у «Трамваї "Бажання"» Теннессі Вільямса (Іван Уривський) та ін. Знялася у фільмах «Persona non grata» Кшиштофа Зануссі (2005) та «Куплю друга» Олександра Ітигілова (2008), серіалі «Жіночий лікар-5» Павла Машценка (2021). Лауреат «Київської пекторалі» (за роль Лізи Хохлакової у «Братах Карамазових»), премії Міжнародного фестивалю *Academy of Performing Arts Awards* у Пекіні (за роль Карін Монсдоттер в «Еріку XIV») та Міжнародного фестивалю «Мельпомена Таврії» у Херсоні (за роль Лаури у «Скляному звіринці» та Леді Анни в «Річарді III»).

Розмову веде Вікторія Котенок

Завжди намагаюся жити на позитивній хвилі і радіти всьому, що відбувається. У творчому плані я вже відчуваю якийсь досвід, спокій у певному розумінні. Хоча перед кожною виставою мене, у буквальному сенсі, трусить. Залезить, звичайно, ще й від ролі: як я на неї налаштуюсь. А готуюсь до ролі деколи за кілька днів, якщо, звичайно, є така можливість. А якщо немає, то звечора. Це дуже важливо, бо я вельми емоційна і внутрішньо неспокійна натура. Але, враховуючи здобутий досвід, до прем'єри моя роль зазвичай повністю готова, і це додає мені впевненості, гарантує внутрішню рівновагу.

– З якою роллю ви дебютували в театрі?

– За оці 20 років мені зустрілося багато хороших людей, яким я дуже вдячна. Моїм першим режисером у театрі був поляк Збігнєв Наймола. Мене, молодую акторку без досвіду, призначили на досить велику роль Зосі у виставі «Мама, або Несмачний витвір на дві дії з епілогом» Станіслава Віткевича. Героїня є нареченою Леона Венгожевського, якого грав Остап Ступка. Наприкінці сюжету вони стають подружньою парою. Вистава була складна, але дуже цікава в аспекті акторської роботи. Спочатку Зося – дівчина без життєвого досвіду, а ближче до фіналу стає досвідченою жінкою: кардинально змінюються її внутрішній світ і зовнішність. Мені пощастило, що цей режисер виявився ще й незрівнянним учителем. На репетицію він приходив з отаким (показує) великим журналом, в якому було все розписа-

но. Тоді ж ще не було комп'ютерів, все писалося від руки...
 – У Збігнева Наймоли такий точний математичний підхід до постановки вистави?

– Так, і мені це дуже подобається, адже мої батьки – математики, та і я першу освіту маю математичну.

– Акторська – ваша друга освіта?

– Так. Мені до вподоби оця скрупульозність. Як казав ще один із моїх учителів-режисерів Роберт Стуруа, режисера і акторство це – математика. У нього, до речі, теж математична освіта і відповідний підхід до роботи.

І от Збігнев дуже детально і старанно пояснював, як вибудувати роль. А головне – навчив мовчати на сцені. Це складно, але надзвичайно цікаво. Я вважаю, що це основа акторської майстерності. Мовчання, як і в житті, буває дієвішим і сильнішим, аніж слова. Бо інколи ми говоримо зовсім не те, що думаємо. І як оце віднайти в матеріалі і зіграти – допоміг розібратися польський режисер.

Пам'ятаю, у виставі був етюд, який у мене довго не виходив. Збігнев – напрочуд інтелігентна, терпляча й добра людина. Загалом, мені щастило: усі талановиті люди, що зустрічалися в роботі, були дуже добрими. І от він мені каже: «Я можу тобі у цій сцені дати їсти тістечко з кремом». Відповідаю: «Так, так, давайте!». А він: «Але, зрозумій, цим я тебе сховаю на сцені». І ці слова так вплинули на моє самолюбство, що я сказала режисеру – ні. І далі продовжувала пошуки.

Тоді ще Богдан Ступка, царство небесне, нами дуже опікувався. Хоч і немало вимагав. Адже саме він узяв мене з чоловіком Олексієм Зубковим до театру. Богдан Сильвестрович за роботу в цій виставі мене похвалив. Тобто щось істотне мені таки вдалося знайти в Зосі. Збігнев Наймола навчив головному: вибудовувати цю низку з подій і вчинків персонажа, враховуючи різні нюанси. Тобто в професії він дав дуже багато.

– Якими навичками допоміг оволодіти Роберт Стуруа?

– Роберт Стуруа не любить запитань від акторів. Він мені часто повторював: «Тетяно, не муч режисера питаннями!». У його виставі «Цар Едіп» я грала Божевільну – маленьку дівчинку, яка між усіма постійно бігала. Режисер давав завдання, і треба було їх виправдовувати. У певний момент я усвідомила, що в мене ця роль таки вийшла.

За рішенням режисера Хор у виставі був увесь жіночий. Задіяли старших досвідчених акторок театру, з молодих – лише я. У розподілі моя героїня була останньою за списком. У Стуруа свій метод роботи над виставою. Важлива конкретизація подій: кожен мав знати, що відбувається в той чи інший момент вистави. Усім учасникам Хору режисер підказував свій «манок» характеру персонажа. Моя героїня називалася Божевільна-небожевільна. Якою я мала бути і як її грати – я не знала... Стуруа давав лише деякі вказівки: тут те робиш, а тут це. Був момент, коли я не знала, як потрапити на сцену і боялася про це спитати режисера! Мусила сама фантазувати, вибудовувати свої виходи і перебування на сцені. Стуруа казав: «У цій сцені сиди і лови рибу». Я сиділа, ловила... Всіх уже відпустили на перерву, а в мій бік режисер не подивився. Так я просиділа усю перерву на сцені, бо (усміхається) боялася навіть устати...

– Вдалося перебороти згодом цей страх?

– У певному сенсі так. Потім у нас склалися неймовірно дружні стосунки. Я зрозуміла тоді, що виправдала надії постановника, бо він цю роль провів крізь усю виставу. І вона мала неабияке значення для головного персонажа, Царя Едіпа, якого грав Богдан Ступка. Ця дівчина була як янгол-охоронець для нього. В одній сцені Хор починав, за задумом режисера, бити царя, а мені Стуруа сказав підбігти і подати Едіпу черевика. Тобто я зрозуміла, що моя героїня любить його! Тому цю любов я провела через усю постановку. В останньому монолозі Едіп, який уже осліп, казав: «Веди мене!». І я мала встати і вести його вниз до оркестрової ями. Насправді, мені спершу було соромно вештатися між поважними акторками, які грали Хор, і режисер не раз нарікав на те, що мене не видно на сцені. Тож інтуїтивно я відчула, що мій персонаж має повзати на колінках. І Стуруа залишив цю знахідку. У фінальній сцені я дивилася на царя, як на Бога: мені хотілося простягнути йому руку, але врівень з ним стати навіть подумки не могла. (*Майже пошепки*). «А можна я не буду тут вставати», – запитала я у режисера. Пам'ятаю його низький голос з грузинським акцентом із глядацької зали: (*голосно*) «По-ка-жи!». Так, на колінах, я і вела Едіпа зі сцени...

Кожна вистава – це урок, який потім входить до моєї колекції досвіду. Завдяки Стуруа я зрозуміла, що своє рішення ролі на сцені треба показувати, а не розказувати про нього. Бо на репетиціях не одразу виникає порозуміння з тим чи іншим режисером. Тому свої пропозиції треба внутрішньо вибудувати і наглядно продемонструвати на сцені. А ще треба довіряти своїй інтуїції. Тепер я нею все частіше користуюся.

– У «Річарді III» ви працювали ще з одним грузинським режисером, Автанділом Варсімашвілі...

– Так склалося, що мені протягом цих 20 років щастило на хороших режисерів. Автанділ теж не любив запитань, одразу «викидав» акторів у роботу, чимало вимагав. Пригадую, у «Річарді III» в ролі королеви Анни мені певний час не вдавалося зробити перехід на одну сцену – внутрішню перебудову персонажа. Режисер терпляче чекав цього. Усі професійні постановники, якщо бачать, що актор працює у правильному напрямку, вичікують, поки він дійде до точного розуміння та відтворення. Менше ніж за два тижні до прем'єри Автанділ підійшов до мене, відвів за руку і сказав спокійно: «Таню, якщо ти не можеш, я приберу цю сцену на троні. Ти все робиш правильно, але оцей перехід – оцінка події, яка має важливе значення, не виходить». Я попросила дати ще можливість пошукати. Мені дуже хотілося знайти цю оцінку.

– Що це за сюжетний момент у виставі?

– Це не стільки сюжетний поворот, скільки внутрішня оцінка мого персонажа на дію іншого. Річард пропонує Анні трон, потім перстень і, за всієї ненависті та образи до нього, вона приймає це заради помсти, принижуючи свою людську та жіночу гідність. Режисерові хотілося, щоб ця сцена була виразна, але правдива. Здається, зрештою, мені це вдалося. Автанділ Варсімашвілі навчив мене максимально концен-

Тетяна Шляхова і Михайло Кукук у виставі «Трамвай "Бажання"» Теннессі Вільямса. Режисер Іван Уривський. Київський Національний театр імені Івана Франка.

труватися і працювати на 100 відсотків у досить емоційно важкому матеріалі і в дуже швидкому ритмі роботи, не забуваючи про важливі тонкощі та подробиці. Доводилося о п'ятій ранку вставати, щоб до репетиції, яка починалася о 10.00, настроїти себе внутрішньо, «набрати» потрібний енергетичний градус. Ніяких запізнь. Робота чітко за графіком. Варсімашвілі за специфікою роботи нагадує спортивного тренера, який тренує спортсменів до змагань. І з тих, кого він обирає, він витискає усі «соки». Така праця мені до вподоби. Бо я за характером хоч і замкнута людина, але імпульсивна, вимоглива.

Загалом, я обожаю сцену, цю фантастичну енергетику, адже вона дає тобі чуття справжності та потрібності обраної професії. Бо що таке театр? Це насамперед енергетичний обмін. І енергетика твоя буде ще сильніша, коли ти побудуєш логіку свого персонажа, будеш у ній впевнений, відрегуєш оце давання-забирання енергії і, таким чином, вплив на глядача.

– Як ви працювали над роллю Бланш у «Трамвай "Бажання"» Теннессі Вільямса?

– Завдяки роботі з Іваном Уривським я отримала можливість удосконалити самостійну акторську роботу, розшифровувати й виправдовувати режисерський малюнок, його думку через автора. Іван вибудовував режисерську концепцію вистави. Характер Бланш я шукала сама, а він лише збоку спостерігав за моєю роботою. Спершу мені здалося, що він не зовсім розуміє, що і як має відбуватися... Бо майже не робив зауважень. Теннессі Вільямс – складний драматург, у його героїв немає відкритої емоції: вони все переживають і приховують всередині себе. Це нелегко показати на сцені. (Із запалом). Я вже не раз казала про те, що акторська професія надзвичайно складна: люди переживають кожної вистави такі драми! Чи виходить у них потім психологічно відійти від цих переживань – невідомо... І коли на одній з репетицій режисер мені сказав: «Ш-ш-ш-ш... тихіше, Таню...», – я готова була його розцілювати (усміхається).

Мені було дуже приємно, що він зрозумів і відчув як режисер моє бачення героїні.

Уже на фінішній прямій репетицій Іван проводив зі мною чимало бесід про Бланш. Тобто в кожного режисера свій підхід до роботи: хтось тендітно працює, хтось скрупульозно, комусь не подобаються запитання від акторів. Головне, аби постановник знав, що він хоче показати у виставі. А ще – «відчував» акторів. Бо режисерський задум – це одне, а природа та індивідуальність виконавців – інше. І коли постановник враховує останнє, це чудово. Тоді усім творцям цікаво працювати над виставою. Бувають режисери, серед них Автанділ Варсімашвілі, які, як скульптори, відточують до найменших деталей твою гру, міміку, жести.

За 20 років я перестала засмучуватися, коли щось не вдається на репетиції. Бо не помиляється лише той, хто нічого не робить. Я навчилася не боятися помилятися. Це все прийшло з досвідом, звичайно... А ще у мене є мрія!

– Поділіться, будь ласка.

– Досі з благоговінням згадую приголомшливу майстерність та енергетику акторів нашого театру, яких уже немає. Це Наталя Лотоцька, Юлія Ткаченко, Богдан Ступка, Володимир Горобей, Степан Олексенко, Оксана Батко. Надиhaюся також майстерністю своїх колег, партнерів. Хочеться досягнути такого акторського рівня, щоб змінювати людей на краще, дарувати добро і надію...

– Як так склалося, що після навчання на математика, ви раптом вирішили вступити на акторство?

– Мої батьки були викладачами математично-фізичних наук, мені передалися їхні здібності. Після школи я вступила до математичного вузу, але Олександр Бирюстюков, режисер Сіверодонецького самодіяльного театру, в якому я грала, вірив у мої акторські здібності. Він і підштовхнув до Театрального інституту, куди я вступила з другої спроби, потрапивши на навчання до чудових викладачів – Валентини Зимньої, Вахтанга Чхаїдзе, Тамари Рижової.

Завдяки Тамарі Михайлівні ми удвох з однокурсником, моїм майбутнім чоловіком Олексієм Зубковим, поставили уривок «Смаглява леді сонетів» Юрія Домбровського. Це була дипломна робота, яку добре, на професійному рівні сприйняли тоді в інституті. З нею ми і прослуховувалися до театру імені Івана Франка.

– Акторська професія виснажлива. Де ви оновлюєте свій енергетичний баланс?

– Вдома. Я вирощую квіти. Майже 11 років тому ми переїхали в село, живемо у своєму будинку. Спочатку це була просто забавка, і я до цього діла ставилася несерйозно. Тепер це для мене такий релакс! (Із захопленням). У будинку і біля нього у мене росте багато дивовижних квітів. Починаючи з ранньої весни і до пізньої осені постійно щось цвіте. Це, звісно, потребує чимало клопоту, роботи, але мені дуже подобається. (Ніжно). Обожаю запах землі. Розмови з квітами. Я відчуваю їхню вдячність і наповнююсь від них енергетично. А ще люблю, щоб удома було чисто, щоб смачно пахло їжею. Оці прості побутові речі дарують мені і відпочинок, і наснагу. У цій простоті і є життя.

11 лютого 2021 року